

Ještě k nejstarším dějinám farního kostela sv. Jakuba (a hradu) v Telči

PETR KOUKAL

V loňském čísle Farního věstníku Telč vyšel článek O. Svobody, který se záslužně zabývá jednou z mála známých kapitol v dějinách svatojakubského kostela i Telče samotné.¹ Vrací se k listině kardinála Juliana z 24. 5. 1443, která povoluje, aby telčský plebán Václav sloužil mše u přenosného oltáře do té doby, než bude poničený kostel sv. Jakuba znovu posvěcen. O. Svoboda se přiklání k názoru (prvně nadhozenému už A. Hrudíčkou v roce 1899), že poškození kostela, o němž se v této listině mluví, je třeba přičítat až k husitským válkám (nejspíše tažení Jana Hvězdy z Vicemilic v roce 1423), nikoliv požáru již v roce 1386. Tento náhled je natolik závažný, že je třeba se jím zabývat.

Zdá se, že nikdo z historiků Telče nezná další listinu, která k této problematice může vypovídat. Kardinál Julianus totiž už o den dříve (tj. 23. 5. 1443) vyhovuje žádosti tehdejšího majitele Telče Jana (Teleckého) z Hradce a dovoluje mu, aby se svou manželkou Kateřinou ze Šternberka měli přenosný oltář. Důležité je zdůvodnění, které v Julianově listině² čteme: "[...] neboť nemůžete náležitě chodit do vašeho farního kostela či jiného [...] (quando ad vestram parochialem ecclesiam seu aliam commode ire non potestis)".

Uvedená fakta mohou odstartovat spoustu různých hypotéz a domněnek. Pokusme se některé sledovat. Klíčový význam pro nás mají námi podtržená slova Julianova textu, podle nichž Jan nemohl chodit do žádného jiného kostela, tj. ani do své kaple na hradu.

Především je zřejmé, že hlavním iniciátorem zřízení přenosného oltáře (oltářů) byl pravděpodobně sám Jan Telecký z Hradce. To přesně odpovídá jeho charakteristice podle pramenů a literatury:³ byl horlivým katolíkem, který se plně angažoval proti husitům na straně krále Zikmunda; později jako význačný člen katolické Jednoty strakonické byl odpůrcem Jiřího z Poděbrad. Proto se další suplika o přenosný oltář (schválená o den později), kterou podal kněz Václav, jeví jako druhotná, pouze provázející původní žádost daleko vlivnějšího a u papežského dvora dobře zapsaného Jana Teleckého.

Zkusme přemýšlet dále. Podle výše citovaného zdůvodnění kardinálova souhlasu s přenosným oltářem Jan Telecký buď nechtěl, nebo nemohl navštěvovat mše ve své

hradní kapli sv. Jiří, kde za jeho otce dokonce sloužil zvlášť jmenovaný kaplan. Zvažme obě možnosti. Jaký důvod mohl mít Jan k tomu, aby přestal chodit do své kaple na hradu a tak přerušil otcovskou tradici? Vzhledem k tomu, že stejně jako jeho otec (na rozdíl od hradeckých příbuzných) neochvějně setrval v katolické víře, muselo se stát něco velice závažného, jako např. znesvěcení kaple – nebo její poškození. Vysvětlení, že by už neměl svého kaplana, je nedostačující. Vždyť později v zámku sloužili mše kněží od sv. Jakuba. Navíc samotná listina kardinála Juliana obsahuje náznak, že Jan svého kaplana mohl mít. Čteme totiž, že Janovi se dovoluje, aby u přenosného oltáře byly pro jeho potřebu celebrovány mše či jiná officia knězem vlastním či jiným vhodným ("[...] per proprium vel alium sacerdotem ydoneum [...]"). Proto se zdá, že Jan do své kaple skutečně chodit nemohl. Tyto úvahy však vedou ke zcela novému závěru, kam se kritický badatel bez dalších důkazů zatím neodvažuje dospět: co když byl tehdy poničen nejen kostel sv. Jakuba, ale (třeba jen zčásti) i samotný hrad? K podepření této domněnky je však nutné hledat další argumenty. Zkusme to.

Připustíme-li možnost, že vedle zničení kostela sv. Jakuba došlo i k poškození hradu či jeho části s kaplí sv. Jiří, pak musíme zvažovat, kdy k tomu mohlo dojít. Bylo to za husitských válek? Předchozí článek O. Svobody se přiklání k tezi, že ke zničení došlo roku 1423 a od té doby byl kostel v troskách. V případě sv. Jakuba je to domněnka oprávněná. V Julianově listině pro kněze Václava⁴ se totiž výslovně mluví o tom, že svatojakubský farní kostel je již dlouho starou ruinou ("dudum antiqua ruina"). Bylo tomu tak i v případě hradní kaple sv. Jiří, tj. došlo k poničení kostela a hradu současně? Fakt, že Jan Telecký rovněž žádal o přenosný oltář pro svou potřebu, vnáší poněkud odlišné světlo. Nacházíme náznaky, že Janova žádost byla reakcí na akutní potřebu mít přenosný oltář co nejdříve. Mluví pro to přinejmenším tři závažné okolnosti:

1) Znovu připomínáme, že tento velmož byl po celý svůj život (v době husitské!) římským katolíkem, který určitě plně ctil povinnost pravidelně navštěvovat mše svaté. Telčské panství spravoval jako plnoprávný vlastník snad od roku 1434.⁵ Nakolik je pravděpodobné, že by se svou žádostí o provizorní oltář čekal téměř deset let?

2) Na sklonku roku 1437 hostil několik dní na svém telčském sídle samotného císaře Zikmunda.⁶ To by mohlo svědčit o tom, že tehdy byl jeho hrad nedotčen. Kdyby už tenkrát byla kaple sv. Jiří poškozena, zřejmě by povolení mít přenosný oltář dostal už krátce nato: v císařově doprovodu byl také papežský legát, který by žádost císařova hostitele určitě neodmítl.

3) Formulace první listiny kardinála Juliana (ačkoliv psaná spíše ve všeobecném duchu právnických formulací) nasvědčuje tomu, že Jan Telecký podal svou žádost až jemu osobně. A to opět může být důležité: kardinál Julianus Cesarini přišel do Vídně (kde jsou obě jeho listiny pro Telč vydané) až v roce 1442. Jako legát papeže Evžena IV. měl velice důležité poslání – získat zpět pro papeže Uhry a Čechy a zejména sjednat mír mezi královnou Alžbětou a králem Vladislavem, aby spojili své síly proti tureckému nebezpečí, což tehdy mělo celoevropskou závažnost.⁷ Jak vidíme, měl zcela jiné úkoly než povolovat nějaké provizorní oltáře kdesi na venkově. V případě Telče však vydal naráz hned dvě takové listiny! K tomu ho musely vést buď velmi vážné důvody, či velmi vlivná osoba žadatele, případně obojí současně.

Znovu se dostáváme k otázce, kdy k poškození kostela sv. Jakuba a hradní kaple mohlo dojít. Vyjdeme-li z formulace obou listin a z dalších uvedených okolností, dospí-

váme k názoru, že ke zničení kostela došlo dříve, kdežto poškození kaple bylo záležitostí relativně novou. Tomu odpovídá i následující úvaha: obě žádosti o povolení přenosných oltářů inicioval Jan Telecký z Hradce na základě své osobní, urgentní potřeby, kdy ztratil možnost navštěvovat mše ve své kapli. Suplika kněze Václava, týkající se přenosného oltáře u sv. Jakuba, se pouze "svezla" s sebou, v době, kdy stejnou žádost podal sám majitel panství, tedy za nanejvýš příznivých podmínek pro schválení. Jan Telecký tak suplice kněze Václava posloužil jako vlivný přímluvce, proto byly obě žádosti kladně vyřízeny. Někdo se teď může ptát, proč se Jan nepřimluvil dříve. Myslím, že odpověď může být jednoduchá – už tehdy platilo přísloví "bližší košile než kabát". Zničení farního kostela ho nijak nemuselo trápit, dokud měl sám možnost chodit na mši do své kaple.

Zbývá zodpovědět poslední otázku: kdy mohla být kaple sv. Jiří poškozena? Snad to bylo až po návštěvě císaře Zikmunda v Telči v listopadu 1437 a po jeho smrti (zemřel krátce nato ve Znojmě). Tehdy české země nadlouho upadly do bezvládní⁸ a ozbrojené spory mezi čtyřmi politickými jednotami a jejich jednotlivými členy byly na denním pořádku. Pro příklad není třeba chodit daleko: v roce 1444 radikální kališník Hynce Ptáček z Pirkštejna vypálil hrad Bílkov (u Dačic) mírnému kališníkovi Menhartovi z Hradce – pro jakýsi dluh.⁹ O to více nepřátel měl Jan Telecký jako člen katolické jednoty, takže vůbec nelze vyloučit nějaký spor, který se v Telči řešil mečem. Z hlediska celkových dějin by to byla jen zanedbatelná záležitost.

A skutečně – naše další bádání v hradeckém archivu vyneslo na světlo fakt, který do této hypotézy velmi dobře zapadá. Dochovala se listina z 19. srpna 1442, v níž Zdeněk z Valdštejna a Rukštejna (tehdejší titul majitelů Brtnice) slavnostně s mnoha vzletnými slovy píše o ukončení svého sporu s Janem (Teleckým) z Hradce.¹⁰ Bohužel se nedočteme nic konkrétního, pouze "[...] že sme se [...] smieřili o všicka záščie [...]". To by mohla být hledaná odpověď. Zdeněk Brtnický z Valdštejna byl velmi známou osobností husitského hnutí na Moravě, jak o něm píše dnešní historikové.¹¹ O Janu Teleckém už víme, že byl důležitou osobností katolické jednoty. To z obou dělalo silné nepřátele. Fakt, že spolu víceméně sousedili, musel mít nutně za následek různé střety a rozbroje, které se řešily i silou. Spor těchto dvou mužů, uvedený v listině z roku 1442, musel být dost závažný, protože prostředníkem jejich smíru byl sám Hynce Ptáček z Pirkštejna, jeden ze čtyř nejvýznamnějších českých politiků tehdejší doby. Pokud skutečně při tomto střetu došlo k napadení Telče a poškození části hradu s kaplí sv. Jiří, muselo to být krátce předtím, tj. nejspíše na jaře či v létě roku 1442. Po uzavření míru (v srpnu tohoto roku) mohl Jan Telecký někdy na podzim poslat do Vídně žádost o povolení přenosného oltáře kardinálu Julianovi, který mu ji (spolu se žádostí kněze Václava) schválil na jaře příštího roku (1443).

O Janu Teleckém je známo, že nadělal spoustu různých dluhů. Dosud to historikové připisují na úkor jeho politické činnosti, na kterou potřeboval peníze.¹² Řada jeho (dochovaných) dluhopisů však v podstatě začíná rokem 1444.¹³ Proto se nabízí úvaha, zda část vypůjčených peněz nešla na opravu hradu – nejvíce dluhů totiž pochází z roku 1447, tj. ještě před založením Jednoty strakonické, kde byl Jan tak aktivní.

Domněnka, že někdy v letech 1438 – 1443 došlo při násilných událostech či válečném střetu k poškození telčského hradu a eventuálně i farního kostela sv. Jakuba, zůstává nejistá. Teprve další trpělivé bádání ji může vyvrátit nebo potvrdit.

POZNÁMKY

- 1 Otto SVOBODA, *K nejstarším dějinám farního kostela sv. Jakuba v Telči*, Farní věstník Telč, září 1995, s. 4–5; říjen 1995, s. 1–3.
- 2 Státní oblastní archiv Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec (dále SOA JH), fond Rodinný archiv pánů z Hradce (dále RA PzH), listina č. 120.
- 3 Např. Jan TIRAY, *Vlastivěda moravská. Telecký okres*, Brno 1913, s. 104; nověji Miroslava NOVÁKOVÁ-SKALICKÁ, *Telč*, Brno 1979, s.p.
- 4 SOA JH, fond RA PzH, listina č. 121.
- 5 M. NOVÁKOVÁ-SKALICKÁ, *c. d.* Zde uváděný údaj, že Jan Telecký získal plnoletost už roku 1434, nemusí odpovídat skutečnosti – v tomto roce bylo Janovi pouhých 15 let (narodil se 1419). Spíše to bylo krátce nato, nejpozději roku 1437.
- 6 František PALACKÝ, *Dějiny národu českého*, III, Praha 1968, s. 619; M. NOVÁKOVÁ-SKALICKÁ, *c. d.*
- 7 F. PALACKÝ, *c. d.*, IV, Praha 1968, s. 45; srov. Rudolf URBÁNEK, *České dějiny*. Díl III, část I, Věk poděbradský, Praha 1915, s. 605n.
- 8 Srov. Jaroslav DRÍMAL, *Politika moravských královských měst za feudálních rozbrojů ve čtyřicátých letech 15. století*, Sborník Matice Moravské LXXXIV, 1965, s. 132–156.
- 9 F. PALACKÝ, *c. d.*, IV, s. 64.
- 10 SOA JH, fond RA PzH, listina č. 117.
- 11 Jan JANÁK a kol., *Dějiny Brnice a připojených obcí*, Brno 1988, s. 102; srov. František HOFFMANN, *Bojové družiny před husitskou revolucí na západní Moravě*. In: *Moravský historický sborník (Historica moravica)*, Brno 1986, s. 72 – 76.
- 12 *Archiv český*, sv. IX, Praha 1889, s. 272 an.
- 13 SOA JH, fond RA PzH, i.č. 95 ad.

Beitrag zur ältesten Geschichte der Pfarrkirche des hl. Jakob (und der Burg) in Telč

Petr Koukal

Der Artikel behandelt eine wichtige Periode der mittelalterlichen Geschichte von Telč, in der es zur Beschädigung der St. Jakobs-Kirche kam. Über dieses Ereignis berichtet das Dokument des Kardinals Julianus vom 24. 5. 1443, in dem er dem Teltcher Pfarrer Václav genehmigt, den Gottesdienst an einem transportablen Altar abzuhalten. Der Autor des Artikels macht zum ersten Mal auf eine weitere Urkunde des Kardinals Julianus Cesarini aufmerksam, die einen Tag zuvor, d.h. am 23. 5. 1443 veröffentlicht wurde und die die Abhaltung des Gottesdienstes an einem transportablen Altar, diesmal für die Bedürfnisse des damaligen Gutsherrn Jan Telecký von Neuhaus genehmigt.

Die nachfolgenden Betrachtungen des Autors ergeben sich aus dem Absatz des Dokuments, in dem Julianus ausdrücklich anführt, daß Jan Telecký weder dem Gottesdienst in seiner noch in einer anderen Kirche beiwohnen konnte. Demzufolge konnte er nicht einmal die Messe in seiner Burgkapelle des hl. Georg in der Teltcher Burg besuchen. Daraus kann man höchstwahrscheinlich nicht nur auf die Beschädigung der St. Jakobs-Kirche, sondern auch auf die Beschädigung der Burgkapelle, also eines Teils des jetzigen Schlosses schließen. Im Unterschied zu der Kirche wurde die Kapelle vermutlich kurz vor der Veröffentlichung des genannten Dokuments beschädigt. Der Autor des Artikels belegt dies mit indirekten Beweisen. Als einen der möglichen Gründe erwähnt er den Streit des Katholiken Jan Telecký von Neuhaus mit dem hussitisch gesinnten Zdeněk von Waldstein. Von der Hartnäckigkeit ihres Streits (der auch zu einem Waffenkampf hätte führen können) zeugt auch die Schiedsurkunde vom 19. 8. 1442. Damals kam es wahrscheinlich zum Überfall auf Telč und zur Beschädigung eines Burgteiles. Diese Annahme bleibt jedoch unsicher und kann erst durch weitere Forschungen bekräftigt oder widerlegt werden.

Übersetzung : Alena Jakubíčková

Adresa autora:

**PhDr. Petr Koukal, Státní zámek Telč, náměstí Zachariáše z Hradce 1,
588 56 Telč I**